

Mihailo Ćurčić

Vojna akademija, Ministarstvo odbrane, Beograd

Goran Divac

Visoka škola za menadžment i ekonomiju, Kragujevac

PRAVNI OSNOV LIKVIDACIJE PREDUZEĆA

Apstrakt: Svaki poslovni subjekt prolazi kroz faze poslovnog ciklusa između kojih je i prestanak poslovanja. Likvidacija, kao vid prestanka poslovanja određenog privrednog društva, sprovodi se po tačno definisanoj proceduri, na predlog organa likvidacionog postupka, a sve u skladu sa zakonskim regulativama, koje definišu ovu oblast. Esencija pravnog osnova likvidacije preduzeća, ogleda se u tome što bi deregulacija, tj. nepostojanje istog, dovela do izbegavanja zakonskih obaveza i odgovornosti, što bi, u dužem vremenskom periodu, dovelo do destabilizacije kako domaćeg tako i spoljnotrgovinskog poslovanja.

Ključne reči: preduzeće, likvidacija, pravni osnov, privreda.

Uvod

U istoriji pravne nauke, poznata je institucija kolektivne likvidacije, koja je postojala u Rimskom pravu. Usavršavanjem i evolucijom pravnog sistema evropskih država, potvrđeno je da ova institucija nije efikasno funkcionisala, što je posledica nedefinisane pravne regulative. Pravna osnova tadašnjeg postupka likvidacije određene privredne organizacije, tj. udruženja zanatskih radnji, varira od liberalnog do kaznenoporavnog vida likvidacije, u skladu sa društveno-političkim dešavanjima u tom periodu. Jačanjem ekonomije vodećih evropskih zemalja 19. veka, ustanovljen je ublaženi postupak likvidacije, tzv. „sudska likvidacija“, koja je bila blagonaklona prema savesnim dužnicima. Međutim, kako je

ovaj postupak imao prilično mana, pojavljivale su se sve češće zloupotrebe. Vremenom je došlo do vršenja različitih vrsti reformi, što je za krajnji rezultat imalo stvaranje savremenih pravnih regulativa ove oblasti privrednog delovanja.

Izmenе propisa koji su se odnosili na likvidaciju i stečaj preduzeća sprovodile su se prilično sporo, a uzroci koji su do tih reformi i doveli, bili su neočekivani. Tako je, na primer, u Sjedinjenim Američkim Državama, pravna regulativa u oblasti likvidacije i stečaja preduzeća, suštinski unapređena tek krajem sedamdesetih godina 20. veka. (Gáljak, Bojković, 2015: 13)

Privredno društvo je pravno lice koje osnivaju pravna i/ili fizička lica, osnivačkim aktom, radi obavljanja delatnosti, a u cilju sticanja dobiti. Pravne forme privrednih društava jesu: 1) ortačko društvo, 2) komanditno društvo, 3) društvo sa ograničenom odgovornošću, 4) akcionarsko društvo. (Zakon o privrednim društvima, 2011)

Privredno društvo se može osnovati na određeno ili neodređeno vreme. Kada je u pitanju osnivanje na neodređeno vreme, to znači da osnivačkim aktom ili statutom nije drugačije određeno. U drugom slučaju, preduzeće može produžiti vreme trajanja privrednog društva, ili nastaviti poslovanje osnovano na neodređeno vreme, ako do isteka vremena na koje je osnovano, odnosno do okončanja postupka likvidacije, u skladu sa Zakonom o privrednim društvima, o tome odluku donesu svi ortaci/skupština dvotrećinskom većinom glasova svih članova privrednog društva, i ta odluka bude u istom roku registrovana u skladu sa Zakonom o registraciji. (Zakon o privrednim društvima, 2011)

Odluka o pokretanju postupka likvidacije, između ostalog, mora da sadrži elemente koji se odnose, konkretno, na pokretanje postupka likvidacije nad privrednim društvom. Takođe, njom se određuje i likvidacioni upravnik, kao i drugi normirani elementi.

Dakle, likvidacija podrazumeva realizaciju određenih aktivnosti u sklopu definisane procedure, koja uključuje:

- 1) donošenje odluke o likvidaciji;
- 2) dostavljanje obaveštenja poveriocima o pokretanju postupka likvidacije;
- 3) imenovanje likvidacionog upravnika;

- 4) podelu likvidacionog ostatka (ukoliko postoji);
- 5) okončanje postupka likvidacije (brisanje iz registra).

Udruženje može prestati i po skraćenom postupku likvidacije, koje podrazumeva davanje izjava privrednog društva o izmirenim obavezama prema poveriocima, ali i zaposlenima, nakon donošenja odluke o prestanku društva. (Zakon o udruženjima, 2009)

Likvidacija preduzeća, odnosno njen pravni osnov, bazira se na odredbama Zakona o privrednim društvima, Zakona o udruženjima i Zakona o porezu na dobit pravnih lica.

1. Razlozi i postupak likvidacije

Na osnovu svih odredbi zakonskih regulativa koje se tiču prestanka privrednog društva, zaključuje se da ono može nastati usled jednog od tri glavna uzroka, i to:

- na osnovu svojevolsjne odluke,
- zbog svoje krivice, ili
- iz objektivnih razloga.

Prestanak po svojoj volji podrazumeva da je: istekao rok vremena na koje je preduzeće osnovano; doneta odluka od strane skupštine članova/ortaka; broj njegovih članova sveden na jedan, a u predviđenom roku se u registar ne prijavi novi član; nastalo spajanje ili podela; došlo do otkaza člana ortačkog društva i isključenja člana; došlo do istupanja komplementara iz komanditnog društva.

Prestanak usled svoje krivice, obuhvata: izricanje mera zabrane obavljanja delatnosti, jer ne ispunjava uslove za obavljanje delatnosti; utvrđivanje ništavnosti upisa u registar, na osnovu odluke nadležnog suda; odstupanje od zakonskih obaveza u organizaciji društva; neobavljanje delatnosti duže od dve godine neprekidno; stečaj.

Privredno društvo prestaje iz objektivnih razloga: ako prestanu da postoje uslovi za obavljanje delatnosti; smrću člana ortačkog društva; ako ugovorom o osnivanju društva nije drugačije određeno; ako društvo nije organizovano u skladu sa zakonom. (Zakon o privrednim društvima, 2011)

Svakodnevna je pojava da se likvidacija i stečaj upotrebljavaju kao sinonimi, međutim, između ova dva pojma postoji suštinska razlika. Dok je stečaj, zapravo bankrotstvo, koje nastaje usled trajne nesposobnosti preduzeća da izmiri svoje obaveze prema dužnicima (insolventnost), likvidacija predstavlja prestanak solventnog privrednog društva, iz određenih razloga.

Iz navedenog se može zaključiti da, likvidacija preduzeća predstavlja proceduru okončavanja poslovne delatnosti, sa ciljem njegovog rasformiranja. Kako je krajnji rezultat ove procedure prestanak postojanja preduzeća, u toku rasformiranja moraju biti rešeni svi međusobni imovinski odnosi vlasnika (Milojević, Zekić, 2015: 22).

Takođe, likvidacija se može predstaviti i kao postupak planske prodaje, odnosno unovčavanja, svih imovinskih delova jednog preduzeća, sa ciljem da se iz ostvarenih prihoda isplate dugovi, a preostali deo podeli vlasnicima. Taj postupak, koji ima određeno vremensko trajanje, u zavisnosti od složenosti poslovanja (Prnjat, 2012: 340-347) i vlasničke organizacije samog preduzeća, može potrajati i do nekoliko godina. Rukovodstvo preduzeća, u procesu likvidacije, je u obavezi da izvrši:

- okončanje tekućih poslova,
- likvidiranje nedovršenih (započetih) poslova,
- prodaju realne imovine i hartija od vrednosti,
- naplatu potraživanja,
- isplatu dugovanja.

Pomenuto okončanje poslovne aktivnosti preduzeća može biti prinudno, odlukom nadležnog suda, i dobrovoljno, odlukom rukovodstva, a to je likvidacija. Na kraju sprovođenja postupka likvidacije vrši se brisanje preduzeća iz registra, čime ono prestaje da postoji kao pravno lice. (Lawyers Austria, internet)

Međutim, nije pravilo da likvidacija podrazumeva rasformiranje čitavog preduzeća, što bi bila totalna likvidacija, već ona može da se primeni na samo jedan njegov deo (npr. fabrika, pogon, itd.), što predstavlja delimičnu likvidaciju.

Takođe, razlikuju se i formalna likvidacija (promena pravne forme preduzeća) i materijalna likvidacija (prekid poslovne aktivnosti).

Kao što je već prethodno objašnjeno, postupak likvidacije podrazumeva skup aktivnosti koje je rukovodstvo preduzeća u obavezi da sprovede, kako bi se ona sprovela u skladu sa Zakonom, a to je:

- donošenje odluke o stvaranju likvidacije,
- prijava za unošenje likvidacije u sudski registar,
- okončanje poslova i gašenje preduzeća,
- zaključak likvidacije (brisanje iz sudskog registra).

Okončanje poslova i gašenja preduzeća počinje imenovanjem jednog ili više likvidatora, tj likvidacionih upravnika. Likvidacioni upravnik zastupa društvo u likvidaciji i odgovoran je za vođenje poslova privrednog društva. U obavezi je da, nakon upućivanja poziva poveriocima da prijave potraživanja, a najkasnije tri meseca po otpočinjanju postupka likvidacije, sačini likvidacioni bilans stanja preduzeća.

U toku postupka, likvidator ima i obavezu ugovaranja i objavljivanja novih poslova, koji su neophodni za realizaciju likvidacije, zatim, vrši naplatu potraživanja i isplatu poverioca. Na kraju, sastavlja zaključni račun i izveštaj, i učestvuje u raspodeli preostale materijalne imovine, srazmerno učešću u kapitalu (ako je za likvidatora imenovan neko od vlasnika privrednog društva). (Lawyers Austria, internet).

Bitno je napomenuti da, prilikom rasformiranja preduzeća, može doći do stvaranja dobitka iz prodaje, koji je posledica rasformiranja latentnih rezervi i poslovne vrednosti preduzeća (tzv. gudvila). Taj dobitak je predmet oporezivanja. (Zakon o porezu na dobit pravnih lica, 2001)

2. Zakonska regulativa postupka likvidacije

Postupkom likvidacije se ostvaruju određeni ciljevi. Prvi cilj se ogleda u zaštiti interesa poverilaca. Radi njihove zaštite, novi Zakon o privrednim društvima Srbije, iz 2011. godine, predviđa da se za vreme likvidacije društva ne isplaćuje učešće u dobiti, odnosno dividenda, niti se imovina društva raspodeljuje članovima društva pre isplate svih potraživanja poverilaca. (Milenović, 2013: 380)

Drugi cilj likvidacije jeste zaštita interesa članova društva (ortaka, komplementara, komanditora, članova društva s ograničenom

odgovornošću i akcionara). Na osnovu navedenog, može se zaključiti da u likvidaciji poverioci imaju apsolutnu prednost. Članovima društva pripada vrednost imovine koja preostane nakon podmirenja svih obaveza društva. (Milenović, 2013: 380)

Treći cilj likvidacije odnosi se na uređenost postupka same likvidacije, zbog važnosti prethodno navedenih ciljeva. Samim tim, isključuje se mogućnost arbitrarnosti i nezakonitog poslovanja privrednog društva, odnosno obezbeđuje se monitoring nad prethodno utvrđenom transparentnom poslovanju privrednog društva u postupku likvidacije. (Milenović, 2013: 381)

Obustava likvidacije, takođe, predviđena je i pravno regulisana. Naime, za vreme sprovođenja postupka likvidacije određenog privrednog društva, odlukom vlasnika, može se obustaviti čitav postupak, a preduzeće nastaviti sa poslovanjem. Za donošenje ove odluke, neophodna je saglasnost dvotrećinske većine članova privrednog društva. (Zakon o privrednim društvima, 2011)

I u ovom slučaju zakonske regulative štite poverioce, budući da se pomenuta odluka može doneti, u toku postupka likvidacije, samo ako su izmirene sve obaveze prema njima, nezavisno od toga da li su tim poveriocima potraživanja osporena ili priznata, kao i pod uslovom da preduzeće nije otkazalo ugovor o radu bilo kom zaposlenom po osnovu sprovođenja postupka likvidacije, niti počelo sa isplatama udela u kapitalu članovima društva. Potvrda o izmirenju obaveza prema poveriocima, i nevršenju isplata prema članovima društva, jeste izjava likvidacionog upravnika, koja je sastavni deo ove odluke. (Milenović, 2013: 380)

Udruženje može prestati sa poslovanjem i po skraćenom postupku likvidacije, ako posle donošenja odluke o prestanku rada udruženja većina članova skupštine da regulatoru izjavu da su izmirene sve poreske obaveze, obaveze udruženja prema poveriocima i da su regulisani svi odnosi sa zaposlenima. Udruženje koje prestaje po skraćenom postupku, briše se iz registra, uz upisivanje u registar ličnih imena i prebivališta, odnosno naziva i sedišta članova skupštine, sa naznačenjem njihove odgovornosti za obaveze udruženja. (Zakon o udruženjima, 2009)

Rešenjem o obustavi likvidacije određenog preduzeća, odnosno privrednog društva, omogućava se tom privrednom društvu da, nakon izmirenja svih obaveza prema poveriocima, započne realizaciju jednog od osnovnih ciljeva, a to je obavljanje delatnosti i ostvarenje dobiti.

Kao što je već napomenuto, likvidacija, kao vid prestanka postojanja i poslovanja solventnog privrednog društva, regulisana je Zakonom o privrednim društvima, iz 2011. godine. Ovaj zakonski akt, predstavlja pravni osnov pomenute oblasti društvene delatnosti. Poglavlje Zakona pod nazivom „Likvidacija društva“ konkretno definiše prava i obaveze svakog privrednog društva koje realizovalo postupak likvidacije, odnosno planira ili je u toku sprovođenja istog. (Milenović, 2013: 380)

Članovima 524. do 528. predstavljen je pojam likvidacije kao i uslovi i obaveze za njeno pokretanje. Prava i obaveze likvidatora, odnosno likvidacionog upravnika, regulisani su članovima 529. do 532. Procedura obaveštavanja poverilaca i prijavljivanje potraživanja definisani su članovima 533. do 535. Zatim, članovi 536. do 540. odnose se na likvidacione bilanse, obustavu likvidacije i pokretanje stečaja. Okončanje likvidacije i odgovornost za štetu regulisani su članovima 541. do 548.

Takođe, na individualne slučajeve, za koja se ne mogu naći zakonske instrukcije i objašnjenja u vezi nadležnosti i postupanja, primenjuju se odredbe Zakona o privrednim društvima, Zakona o udruženjima i Zakona o porezu na dobit pravnih lica.

3. Značaj pravnog aspekta likvidacije preduzeća

Prema Zakonu o porezu na dobit pravnih lica, dobit obveznika u postupku likvidacije, od dana donošenja odluke o pokretanju postupka likvidacije, do dana početka primene pravosnažnog rešenja, oporezuje se u skladu sa ovim zakonom.

Obveznik koji stiče pravo na dobit u postupku likvidacije privrednog društva, podnosi poresku prijavu i poreski bilans u roku od 60 dana od dana: pokretanja likvidacije sa stanjem na dan koji prethodi danu pokretanju postupka; okončanja postupka likvidacije sa stanjem na dan okončanja postupka. Ukoliko se postupak likvidacije nastavi u narednoj

kalendarskoj godini, obveznik podnosi i poresku prijavu i poreski bilans sa stanjem na dan 31.12. tekuće godine.

Likvidacioni ostatak, odnosno višak deobne mase u novcu, odnosno nenovčanoj imovini, iznad vrednosti uloženog kapitala koji se raspodeljuje članovima privrednog društva nad kojim je okončan postupak likvidacije, smatra se dividendom (Zakon o porezu na dobit pravnih lica, 2001).

U SR Nemačkoj, proces okončanja likvidacije se smatra realizovanim tek po isteku tzv. restriktivne godine. Ta godina započinje nakon trećeg objavljivanja likvidacije određenog preduzeća u Saveznom glasniku Nemačke („Sperrjahr“). Tada se ispred naziva preduzeća dodaju slova „UL“, što bi značilo „u likvidaciji“. Tokom ovog perioda rukovodstvo preduzeća upravlja po istim pravilima poslovanja kao i pre započinjanja postupka likvidacije, u cilju izmirenja obaveza prema poveriocima (Scheffer, Markus, internet).

U Ruskoj Federaciji, ova oblast regulisana je Građanskim zakonom. On predviđa obavezu, da nakon isplate dugovanja prema poveriocima, preduzeće obavesti Fond za socijalno osiguranje i Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, o prestanku poslovanja. Po završetku preraspodele dobiti, u skladu sa procentom učešća u kapitalu, preduzeće se oglašava u jedinstvenom državnom registru pravnih lica, čime se postupak likvidacije okončava (Manea, Marcela, internet).

Na osnovu prethodno navedenog, može se zaključiti koji je značaj postojanja pravnog osnova, i pravnog aspekta, u postupku likvidacije privrednog društva. Naime, postojanje pravne regulative na kojoj se bazira ova problematika, definišu se određene procedure sprovođenja postupka likvidacije. Na taj način, onemogućava se činjenje nezakonitih radnji, kao što su: izbegavanje poreskih obaveza, neizmirenje obaveza prema poveriocima, nepoštovanje zakonskih rokova i odredbi sprovođenja postupka, itd. Međutim, postojanje zakonske osnove u ovoj oblasti, ne mora nužno da znači strogo pridržavanje pravila i propisa, već može imati i stimulatивно delovanje na preduzeća sa potencijalom uspešnog poslovanja, i podsticanje ostvarenja maksimalnog profita.

Značaj pravnog aspekta u oblasti likvidacije preduzeća, takođe, ogleda se u ispunjenju dva cilja. Prvi se odnosi na očuvanje finansijske discipline,

pridržavajući se zakonskih pravila, obaveza i normi, koji, kao što je već objašnjeno, omogućavaju poveriocima naplatu potraţivanja. Drugi cilj se odnosi na pravilnu podelu dobiti vlasnika likvidiranog preduzeća, u skladu sa procentualnim učešćem u kapitalu.

Zaključak

Kada govorimo o pravnoj osnovi likvidacije preduzeća u zakonodavnom sistemu Republike Srbije, treba napomenuti da su se bitne reforme sprovele donošenjem novog Zakona o privrednim društvima, koji između ostalog definiše i ovu oblast.

Kako je ovaj zakon samo jedan od pravnih akata koji se tiče likvidacije preduzeća, neophodno je unaprediti i ostale zakone i podzakonska akta, kako bi sprovođenje likvidacije bilo efektivnije i efikasnije.

Ove izmene u pravnom sistemu predstavljale bi samo jedan deo, koji zajedno sa reformama u ostalim oblastima privredne delatnosti čini put ka sveukupnim promenama, i ozdravljenju domaće ekonomije u krajnjoj instanci, što je tipično za tranzicioni period jedne zemlje.

Eventualna primena novih propisa, donetih radi ispunjenja navedenih ciljeva, ukazuje na nesavršenost pravne osnove, zbog mnoštva negativnih efekata, koji bi nastali na početku njihove implementacije. Ovaj vid reforme iziskuje određeni vid vremenskih, materijalnih i ljudskih resursa, međutim, njihovo odlaganje definitivno neće doprineti praćenju međunarodnih standarda.

Takođe, to je jedan od uslova koji zahtevaju međunarodne institucije, konkretno u slućaju Republike Srbije, institucije EU za integraciju u evropske ekonomske tokove, članstva u Evropskoj uniji, dobijanje pristupa razvojnim fondovima, kreditnim plasmanima, i određenim sredstvima bespovratne novćane pomoći.

Literatura:

1. Galjak, I., Bojković, Č. (2015) „Istorijski aspekti razvoja tržišta kapitala i korporativnog upravljanja“, *Oditor – časopis za menadžment, pravo i finansije*, 2013: 10-17, Beograd: Centar za ekonomska i finansijska istraživanja.
2. Lawyers A., „Company Dissolution in Austria“ (internet) dostupno na: <http://www.lawyersaustria.com/company-dissolution-liquidation-austria>.
3. Marcela, M., „Company Liquidation in Russia“ (internet) dostupno na: <http://www.lawyersrussia.com/company-liquidation-in-russia>.
4. Milenović, D. (2013) „Likvidacioni upravnik“, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu (prir.), *Harmonizacija građanskog prava u regionu*, Beograd, izdavač: Pravni fakultet u Nišu.
5. Milojević, I, Zekić, M. (2015) „Organizaciona struktura preduzeća kao pretpostavka konsolidacije bilansa“, *Oditor*, br. 12, str. 22-29
6. Prnjat, A. (2012) „Lični interes i moralna motivacija vernika“, *Kultura*, (137), 340-347
7. Scheffer, M., „Solvent Liquidations in Germany“ (internet) dostupno na: <http://chasecambria.com/site/journal/article.php?id=133>.
8. Velimirović, M. (1998) „Dobrovoljna likvidacija preduzeća“, *Pravo i privreda*, 1993: 33-41, Beograd: Udruženje pravnika u privredi Srbije.
9. Zakon o porezu na dobit pravnih lica, Službeni glasnik Republike Srbije, 25/2001, 80/2002, 43/2004, 84/2004, 18/2010, 101/2011, 119/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014, 142/2014, 91/2015.
10. Zakon o privrednim društvima, Službeni glasnik Republike Srbije br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – dr. zakon i 5/2015
11. Zakon o udruženjima, Službeni glasnik Republike Srbije br. 51/2009 i 99/2011.
12. Zdravković, I. (2015) „Likvidacija privrednog društva u pravu Republike Srbije“, *Pravo – teorija i praksa*, 1984: 23-34, Novi Sad: Centar za izdavačku delatnost.

Mihailo Ćurčić
Goran Divac

LEGAL BASIS OF COMPANY LIQUIDATION

Abstract: Every business entity passes through phases of the business cycle, which also includes discontinued operations. Liquidation, as a form of termination of certain company operations, is conducted by accurately defined procedure, following the proposal of the liquidation proceedings, all in accordance with legal regulations that define this area. The essence of the legal basis for the company liquidation is reflected in the fact that deregulation, namely the absence of it, has led to the avoidance of legal obligations and responsibilities, which would, in the long term, lead to the destabilization of both domestic and foreign trade.

Key words: company, liquidation, legal basis, economy.